

Lesk a bída dotací, aneb co nám přináší a berou?

Zdeněk Procházka

Pojmem dotace se rozumí peněžitý dar ze strany státu nebo územněsprávního celku nějakému subjektu v zájmu snížení ceny určitého statku, jehož poskytování je ve „veřejném zájmu“. Poskytnutí dotace je spojeno se splněním podmínek, které veřejný zájem zajišťují, a často také vyžadují spoluúčast příjemce (dotace tvoří pouze určitý procentní podíl z částky vynaložené příjemcem dotace). U veřejné podpory se předpokládá, že dojde k narušení hospodářské soutěže. Dotovaná ekonomika ovlivňuje také rozhodování dotovaného subjektu, v podmínkách bez dotací by optimalizoval hodnotu svých transakcí a tam, kde by to bylo levnější, by spořil.

Financování s dotací, nebo bez ní

Velká část projektů realizovaných v oboru vodovodů a kanalizací, zejména v oblasti čištění odpadních vod, byla vynucena legislativními požadavky. Jednalo se o projekty tzv. mandatorní (regulatorní), kdy jejich prioritním cílem nebyl ekonomický prospěch, nýbrž „dosažení souladu s existujícími zákony, předpisy a nařízeními upravujícími určité oblasti podnikatelské činnosti.“

Hlavním zdrojem pro investičně nákladný proces výstavby a obnovy vodovodů a kanalizací by měly být příjmy z vodného a stočného, a to ve formě odpisů (nejvýhodnější zdroj financování – nepodléhají zdanění a jsou akceptovány jako ekonomicky oprávněný náklad) a zisku.

Skutečnost je však často jiná. Většina vodárenských společností je vlastněna městy a obcemi, jejichž starostové jsou členy představenstev těchto společností. O ceně tak rozhodují nejen z pohledu vlastníků, v jejichž zájmu je dosáhnout co nejvyšší míry zisku, ale i z pohledu zástupců veřejnosti, jejichž přáním je platit za odebrané služby co nejméně. Volí proto jiné možnosti financování své činnosti, především čerpání dotací ze státních, případně evropských dotačních programů. V takovém případě ale musí počítat s tím, že dotační financování ovlivní různé oblasti její činnosti.

Před přijetím dotací by si měla společnost klást například tyto otázky:

- Má dostatek vlastních zdrojů na financování, resp. předfinancování celého projektu?
- Jak čerpání, resp. nečerpání dotací ovlivňuje majetkovou a kapitálovou strukturu?
- Jaký dopad bude mít způsob financování na výsledek hospodaření podniku a oblast peněžních toků?
- Jaký vliv bude mít čerpání dotací na výši odpisů po zařazení majetku do aktiv společnosti?
- Bude se lišit vývoj cen vodného a stočného v závislosti na formě financování výstavby projektu?
- V jakém modelu provozování se společnost nachází (oddílný, smíšený, vlastnický) a jaký dopad to bude mít na účtování o přijaté dotaci?

Historie změn v účtování dotací na pořízení dlouhodobého majetku v obchodních společnostech

Od 1. 1. 1993 do 31. 12. 1996 se vstupní cena dlouhodobého majetku účetně ani daňově o pořízení dotací nesnižovala.

A) V opatření Federálního ministerstva financí ze dne 15. července 1992, kterým se stanoví účtová osnova a postupy účtování pro podnikatele, Federální ministerstvo financí č. j.

V/20 100/1992 (dále jen „Opatření“); příloha č. 2; účtová třída 4 – kapitálové účty a dlouhodobé závazky; čl. II; odst. (6), se uvádí:

„Na účet 413 – Ostatní kapitálové fondy se účtují ostatní kapitálové vklady peněžní i nepeněžní, které při jejich vytvoření nezvyšují základní jmění podniku a není pro ně v předcházejících účtech této účtové skupiny samostatný syntetický účet. Ve prospěch účtu se účtují také přijaté dary a dotace (s výjimkou dotací poskytnutých na úhradu nákladů); u družstev rovněž členské podíly na družstevní bytovou výstavbu a státní příspěvek apod.“

Od 1. 1. 1997 dosud se daňově snižuje vstupní cena o poskytnutou dotaci, zároveň od 1. 1. 1997 do 31. 12. 2001 existuje v účetnictví zvláštní kategorie dotací „tzv. dotace na kapitálové dovybavení“, která nesnižuje účetně vstupní cenu dlouhodobého majetku.

B) V Opatření; příloha č. 2; účtová třída 4 – kapitálové účty a dlouhodobé závazky; čl. II; odst. (6) je uvedeno:

„Na účet 413 – Ostatní kapitálové fondy se účtují ostatní kapitálové vklady peněžní i nepeněžní, které při jejich vytvoření nezvyšují základní jmění podniku a není pro ně v předcházejících účtech této účtové skupiny samostatný syntetický účet. Ve prospěch účtu se účtují také přijaté dary a dotace na kapitálové dovybavení; u družstev rovněž členské podíly na družstevní bytovou výstavbu a státní příspěvek apod.“

Čl. XVIII Dotace ze státního rozpočtu a ostatní dotace; odst. (3) doplňuje: „Pokud v rozhodnutí o poskytnutí dotace je stanoveno, že dotace se poskytuje na kapitálové dovybavení, účtuje se dotace ve prospěch ostatních kapitálových fondů.“

Od 1. 1. 2002 platí sjednocený postup v účetnictví i daních, jakákoliv přijatá dotace na pořízení dlouhodobého majetku snižuje vstupní cenu.

C) 63/2001 Fin. zprav.; Opatření ministerstva financí, kterým se stanoví účtová osnova a postupy účtování pro podnikatele; č.j. 281/89 759/2001; ze dne 13. listopadu 2001; čl. XVIII Dotace ze státního rozpočtu a ostatní dotace; odst. (3) uvádí:

„Dotace na pořízení dlouhodobého nehmotného nebo hmotného majetku a technického zhodnocení a dotace na úhradu úroků zahrnovaných do pořizovací ceny snižuje jejich pořizovací cenu nebo vlastní náklady. Majetek a technické zhod-

nocení s takto sníženou cenou nebo vlastními náklady se účtuje na účtech, na kterých by se účtoval bez dotace.“

Současně platí odlišná úprava účtování dotací u obcí, kdy dotace účetně nesnižují vstupní cenu, z čehož vyplývá, že mají účetní odpisy vyšší. Současně ale mají jednu zvláštnost – přijatá dotace je zachycena na účtu 403 a současně s odpisem na účtu 551 mají ve stejné částce rozpouštění účtu 403 do výnosů na účet 672.

Rozdílný postup účtování dotací u obchodních společností a u obcí by měl být jedním ze základních hodnotících kritérií při rozhodování, zda dotaci přijmout či nikoliv.

Zcela zásadním způsobem totiž ovlivňuje následně promítnutí do nákladů společnosti, ekonomicky oprávněných nákladů, zisku (nikoliv do cen pro vodné a cen pro stočné – viz dále). Ve smíšeném modelu je vstupní cena snížena o dotaci a obnova tohoto majetku je možná pouze přes zdaněný zisk, zatímco v oddílném modelu vlastníci (obec) uplatní vůči provozovateli plnou výši odpisů (i z části dotace) a navíc může uplatnit zisk pro případný rozvoj infrastrukturního majetku. Na tento však ve smíšeném modelu už zpravidla není dostatečný prostor.

Nabízí se otázka: Proč není možné dotaci odepisovat?

Vodovody a kanalizace Vyškov, a. s.

Hlavním posláním společnosti Vodovody a kanalizace Vyškov, a. s., (VaK Vyškov) je provozování vodovodů a kanalizací pro veřejnou potřebu. Většinou vlastníky jsou města a obce regionu. Pouze 1,25 % akcionářské struktury tvoří drobní akcionáři, v posledních čtyřech letech došlo ke snížení jejich podílu vlivem procesu výkupu vlastních akcií.

Společnost čerpala v posledních 22 letech dotace na 16 investičních akcí. V některých případech byl společnosti poskytnut i zvýhodněný úvěr s dotovanými úroky. Přehled získaných dotací a zvýhodněných úvěrů včetně jejich výše a účelu, na které byly poskytnuty, je uveden v tabulkách 1 a 2.

Příklad postupu dle platné legislativy

Společnost o přijatou dotaci sníží vstupní cenu a v plné výši obnovuje ze zisku po zdanění. Náklady na obnovu „dotační části“ projektu nemá v úrovni úplných vlastních nákladů (ÚVN) cen vodného a stočného (V + S), ale v zisku na m³. Vzniká zde ale problém. Základní funkcí účetnictví je laicky řečeno porovnávat stav majetku podniku zanesený v účetnictví se stavem skutečným a poskytovat tak spolehlivé informace o zdraví, resp. ekonomické zdravotnosti podniku za určité období a z něj načerpat informace o minulosti, současnosti i budoucnosti firmy. Ale to v tomto případě neplatí!

Na příkladu společnosti VaK Vyškov lze ukázat, že ačkoli má v Rozvaze k 31. 12. 2023 uvedenu hodnotu u dlouhodobého hmotného majetku 2 628 824 000 Kč (brutto), správně by mělo být uvedeno 3 392 601 746,57 Kč (brutto). V posledních 22 letech totiž obdržela 763 777 746,57 Kč

Tabulka 1: Výše obdržených dotací v letech 2002–2023

AÚ	346xxx	346001	346002	346003	346004	346005	346006	346007	346008	346009	346010	346011	346012	346013	346014	346015	Celkem
Rok	ČOV Vyškov	Nesovická větev	projekt Vyškovsko	ÚV Lhota	kanalizace a ČOV Otřice	větev Sříd	Město Rousínov – odkanalizování m.č. Vitovice	Opatovice – likvidace odpadních vod	ČOV Ivanovice na Hané	ČOV Pustiměř	Rozšíření vodojemu Zbýšov	Dotace investiční ze SR Rozšíření SV Vyškov – větev Svábenická	Dotace investiční ze SFŽP Prameniště Krásensko – nový vodní zdroj	Dotace investiční ze SFŽP – SV Vyškov – větev Ivanovická	Dotace investiční z MŽP – ÚV Kašparov	Nemochovice	
2002	33 017 000,00																33 017 000,00
2003		6 958 000,00	100 000,00														7 058 000,00
2004		3 954 000,00	-4 000,00	1 680 000,00													5 630 000,00
2005																	0,00
2006																	0,00
2007																	0,00
2008			156 607 342,69														156 607 342,69
2009			106 313 650,92														106 313 650,92
2010					21 487 237,23												21 487 237,23
2011					28 635 498,26												28 635 498,26
2012			61 040 744,56		4 335 902,93	65 053 545,56											130 430 193,05
2013			215 300,00			20 547 701,35											20 763 001,35
2014							8 844 393,87	21 757 965,24	14 141 012,33								44 743 371,44
2015							4 417 344,60	8 773 049,95	39 749 960,71								52 940 355,26
2016							100 578,39		1 962 221,99								2 062 800,38
2017										29 827 259,45	6 677 900,33						36 505 159,78
2018												30 780 542,68					30 780 542,68
2019												23 060 953,47					23 060 953,47
2020												57 375,00	671 964,00	16 360 395,46			17 089 734,46
2021														10 643 425,04			10 643 425,04
2022																	0,00
2023														13 343 006,16	22 666 474,40		36 009 480,56
Celkem	33 017 000,00	10 912 000,00	324 273 038,17	1 680 000,00	54 458 638,42	85 601 246,91	13 362 316,86	30 531 015,19	55 853 195,03	29 827 259,45	6 677 900,33	53 898 871,15	671 964,00	27 003 820,50	13 343 006,16	22 666 474,40	763 777 746,57

Rok	ČOV Vyškov	Nesovická větev	projekt Vyškovsko	ÚV Lhota	Celkem	Poskytovatel
2002	58 065 000,00				58 065 000,00	ČMZRB, a.s. – dotované úroky
2004		30 007 000,00		6 719 000,00	36 726 000,00	ČMZRB, a.s. – dotované úroky
2008			24 421 000,00		24 421 000,00	SFŽP – zvýhodněný úrok
Celkem	58 065 000,00	30 007 000,00	24 421 000,00	6 719 000,00	119 212 000,00	

Tabulka 3: Náklady při obnově majetku pořízeného z dotací

výše přijatých dotací společností VaK Vyškov celkem	763 777 746 Kč
aktuálně platná výše daně z příjmu právnických osob	21 %
celková výše „nákladů“ na pořízení (zaplacená daň ze zisku)	160 393 326 Kč

Tabulka 4: Náklady při financování obnovy majetku pořízeného z úvěru

náhrada dotačních prostředků komerčními úvěry, které by byly čerpány postupně na jednotlivé investiční akce	763 777 746 Kč
průměrná výše 14denní repo sazby ČNB (2002–2023) – průměrná výše úrokového nákladu v uvedeném období	2,34 %
celková výše úrokových nákladů vzniklých z čerpání dlouhodobých úvěrů	196 873 804 Kč
daňová úspora ve výši 21 % daně z příjmu právnických osob – úrokový náklad na investiční úvěr je daňově uznatelným nákladem společnosti	41 343 498 Kč
celková výše „nákladů“ na pořízení (úrokové náklady – daň z příjmu)	155 530 306 Kč

dotacních prostředků, které ale ve vykazovaných údajích zaneseny nejsou. Pro externí subjekty lze popsat závazek společnosti pro budoucí obnovu tohoto majetku pořízeného z přijatých dotací jako ekonomicky neevidovaný, resp. neviditelný objem majetku, který společnost po několik desetiletí bude mít na svých bedrech.

Přijetí dotací a jeho vliv na činnosti společnosti

Z porovnání financování prostřednictvím dotací a za pomoci dotovaných úroků je zřejmé, že čerpání dotací ovlivňuje nejen samotnou výši ceny pro vodné a ceny pro stočné, ale i strukturu těchto cen. Zatímco u dotační varianty je cena tažena

ziskově, díky čemuž společnost generuje větší objem zisku, u varianty bez dotace je cena tažena nákladově, přičemž míra zisku, které by společnost v tomto případě dosáhla, by odpovídala obvyklým hodnotám. U varianty bez dotace by byl vykázan výraznější nárůst dlouhodobého hmotného majetku, jelikož pořizovaný majetek by nebyl ponížen o poskytnuté dotace. Oproti dotační variantě by se naopak zvýšila zadluženost podniku z důvodu vysokého objemu úvěrových prostředků.

VaK Vyškov v „předdotačním“ období dosahoval hospodářského výsledku v úrovni jednotek milionů Kč k pokrytí přídelů do povinných fondů a zbytek byl rozdělen do investičního fondu. Podíly na zisku nebyly vypláceny. Po zařazení jednotlivých výše uvedených dotačních pro-

jektů do aktiv společnosti se ale výrazně projevil vliv čerpání dotací na vyšší dosažený hospodářského výsledku. Jak již bylo uvedeno, jediná možnost obnovy takto pořízeného majetku je ze zdaněného zisku. Proto byla zahájena několikaletá edukační kampaň pro orgány společnosti, akcionáře i odběratele, vysvětlující, že násobně vyšší zisk, než který býval v minulosti, není vyváděn mimo společnost, ale že bude použit výhradně k obnově dotačního majetku, nikoliv k výplatě podílů na zisku. Několik let trvalo, než došlo k úplnému pochopení celé problematiky všemi zainteresovanými a společnost začala plánovat a dosahovat vyššího výsledku hospodaření.

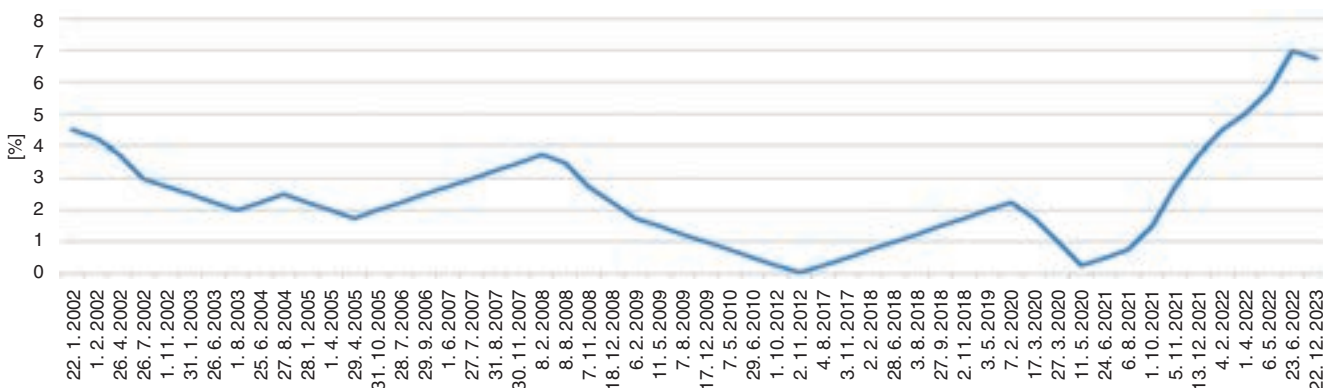
Co to dále způsobilo

Výkup vlastních akcií

Drobní akcionáři z kupónové privatizace začali při násobném nárůstu zisku uplatňovat svá práva na valných hromadách společnosti s požadavkem na podíl na zisku. Současně napadli sérií žalob platnost valných hromad. Společnost proto po důkladném zvážení situace přistoupila v letech 2019–2023 k opakovanému výkupu vlastních akcií. Výkup vlastních akcií utlumil počet žalob podaných na společnost, ale současně došlo k poklesu, resp. odlivu volných finančních prostředků použitých na tento výkup, které mohly být použity na obnovu majetku.

Úprava stanov společnosti

Současně společnost potřebovala výše uvedené nakládání s dosaženým ziskem zakotvit ve stanovách společnosti, k čemuž přistoupila v roce 2021. Představenstvo navrhlo úpravu stanov společnosti tak, aby postupně docházelo k naplnění fondu rozvoje vlastního kapitálu společnosti jakožto hlavního zdroje krytí obnovy dotačního majetku. Předložila valné hromadě společnosti ke schválení tyto skutečnosti: společnost v letech 2002–2021 přijala dotace v celkové výši 727 768 266,01 Kč na 14 projektů, což je částka odpovídající

Graf: 2týdenní repo sazba ČNB

cca 77,77 % současné hodnoty základního kapitálu společnosti. V souladu s právními předpisy přijaté dotace snižují při zařazení do majetku společnosti vstupní ceny majetku, a tudíž hodnota dotace není součástí hodnot majetku vykázaného v účetní závěrce společnosti pro „Úpravy hodnot dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku“ (dříve „Odpisy...“) uvedené na řádku E.1. Výkazu zisku a ztráty. Neobsahují tedy „odpisy“ majetku pořízeného z dotací. Jedinou možností pro reprodukci majetku, jehož vstupní cena je ovlivněna snížením o přijatou dotaci, je přes zdaněný zisk. Představenstvo společnosti musí s péčí řádného hospodáře zajistit reprodukci i tohoto majetku.

Představenstvo dále navrhl, aby i v budoucnu v souladu s příslušnými ustanoveními stanov společnosti se do fondu rozvoje vlastního kapitálu společnosti rozdělovala, resp. přidělila část dosaženého zisku, jejíž výše se vypočítá podle vzorce:

$$P = D * O/M,$$

kde P je výše přidělu do fondu rozvoje vlastního kapitálu společnosti, D je součet celkové hodnoty společností obdržetých dotačních prostředků v období od 1. 1. 2002 do konce účetního období, ve kterém byl rozdělovaný zisk dosažen a o které byla ve smyslu příslušných ustanovení zákona upravujícího daň z příjmů snížena vstupní cena hmotného majetku, O je částka vykázaná v účetní závěrce společnosti zpracované ke konci účetního období, ve kterém byl rozdělovaný zisk dosažen jako položka „Úpravy hodnot dlouhodobého nehmotného a hmotného majetku – trvalé“, a M je částka vykázaná v účetní závěrce společnosti zpracované ke konci účetního období, ve kterém byl rozdělovaný zisk dosažen jako položka „Dlouhodobý hmotný majetek (brutto)“.

Po „nezbytném“ nárůstu míry zisku spojeného s vyšším odvodem daně z příjmů právnických osob, komplikovaných jednání s akcionáři a odlivu finančních prostředků na výkup vlastních akcií se jednalo o jeden z dalších kroků vedoucích k posílení právní jistoty správného postupu ve smyslu publikovaných judikátů příslušných soudů. Výše uvedenou úpravou stanov společnosti veřejně deklaruje, jak hodlá nakládat s dosahovaným ziskem v budoucích letech, a současně předpokládá, že případné žaloby dalších akcionářů by byly příslušnými soudy rozhodnuty v její prospěch.

Porovnání finanční výhodnosti „dotačního“ a „bezdotačního“ financování

Dotační

Za předpokladu, že bude v průběhu následujících let majetek společnosti pořízený z dotací plně obnovován ze zisku po zdanění a zůstane platná sazba 21 % daně z příjmu právnických osob, společnost odvede na této dani částku ve výši 160 393 326 Kč, což lze označit za „výši nákladů na pořízení tohoto majetku“ (tabulka 3).

Bez dotace

Za předpokladu, že by bylo financování jednotlivých investičních akcií postupně formou dlouhodobých úvěrů (pracovně 22 let), a za použití průměrné sazby 2,34 % by výše uhrazených úrokových nákladů činila 196 873 804 Kč. Vzhledem ke skutečnosti, že úrokový náklad je daňově uznatelným nákladem společnosti, a za předpokladu nyní platné sazby 21 % daně z příjmu právnických osob by daňová úspora z úrokových nákladů činila 41 343 498 Kč. V tomto případě by výše „nákladů“ na pořízení majetku činila pouze 155 530 306 Kč. Finanční výhodnost bezdotační varianty ve výši 4,8 mil. Kč je zřejmá (viz tabulka 4).

Z výše uvedeného vyplývá, že v případě financování bez dotací by došlo k úspoře nákladů cca o 3 %, a to i při zohlednění násobně vyšší hodnoty repo sazby ČNB z let 2021–2023. Tento rozdíl ještě násobený náklady za administraci a jiné vedlejší ná-

klady dotačních akcií a při zohlednění rizika případného vracení dotace je zcela zásadní.

Co dotace přináší vodárenství?

- Rozšíření počtu vlastníků a provozovatelů vodovodů a kanalizací.
- Odlišný způsob zařazení do majetku u různých subjektů (obchodní společnost, obec).

Lesk a bída dotací ve VaK Vyškov

- Znemožnění objektivního ekonomického posouzení stavu společnosti z účetních výkazů,
- „vynucený“ nárůst míry zisku,
- požadavek akcionářů na podíl na zisku,
- napadání valných hromad s následnými soudními spory,
- výkup vlastních akcií (obojí nárůst nákladů),
- nárůst míry zisku pro obnovu dotovaného majetku znesnadňuje generovat další zisk potřebný jako zdroj na obnovu historického majetku, na který se nyní tvoří odpisy ve výši cca 1/3 reálných cen,
- riziko vracení dotací v porovnání s náklady varianty bez dotace.

Návrh na možnou úpravu legislativy

Obchodní společnost o přijatou dotaci nesníží vstupní cenu, v plné výši ji zařadí do majetku a v plné výši obnovuje přes odpisy s tím, že by část ve výši dotace nebyla daňově uznatelným nákladem ve smyslu zákona o dani z příjmu. Náklady na obnovu „dotační části“ projektu má v úrovni ÚVN cen V + S a dosahuje obvyklé výše zisku na m³.

Přínosy

- Základní funkce účetnictví bude naplněna – „evidenční stav“ bude souhlasit se skutečností,
- nebude ovlivněna výše cen V + S pro spotřebitele (ze zisku se přesune do ÚVN),
- stát nepřijde o příjem státního rozpočtu v podobě daně z příjmu.

Mé osobní přání a doporučení příslušným státním orgánům je, aby doba dotací ve vodárenství skončila. Vhodná pomoc (nikoliv náhrada) by mohla být v návratu úvěrů s dotovanými úroky (v minulosti přes ČMZRB). Při rozhodování o výběru příslušných zdrojů pro investice by měla společnost zvážit nejen momentální přínos dotace ve formě rychle nabytých prostředků nezatížených úrokem, ale i dopady, se kterými se bude muset potýkat v dalších desetiletích.

Ing. Zdeněk Procházka, LL.M.

Vodovody a kanalizace Vyškov, a. s.